

Cümhuriyyət “Azərbaycan”ının külliyyatı – IV cild işıq üzü görüb

rəsində dərc olunan “Müstəqil mətbuat lüzumiyəti” adlı yazıdır. Yazıda həmin dövrdə Bakıda Rus Milli Komitəsinin orqanı “Yedinaya Rossiya”, rus sosialist-inqilabçıların orqanı “Znamya truda”, sosial-demokratların orqanı “İskra”, “mötədil” erməni dairələrinin orqanı “Naşe vremya”, “Daşnaksutyun” partiyasının orqanı “Vperyod”, erməni dilində “Mer orer” qəzetlərinin nəşri barədə söz açılır. Adıçəkilen qəzetlərin hamısı Azərbaycan xalqının və dövlətinin mənafeyinə zidd fəaliyyət göstərən, milli müstəqilliyimizə açıqca düşmən mövqedə dayanan nəşrlər idi.

Belə bir şəraitdə “Azərbaycan” qəzetinin müraciəti necə də aktual səslənir: “...Azərbaycan türk və islamları nöqteyi-nəzərindən lazımlı gəlir ki, bizim səsimiz düşmənlərimizə müqabil zəif çıxmasın. Bu isə mətbuatımızın çoxalması ilə ola bilər”.

“Azərbaycan”ın səhifələrini çevirdikcə, dövrün mətbuatının mənzərəsi gözümüz qarşısında daha yaxşı canlanır. Təəssüf ki, bu mənzərə bir o qədər də ürəkəçən deyildir. Məsələn, 16 yanvar tarixli 89-cu nömrədə belə bir xəbər görürük: “Azərbaycan Müsəlman İctimaiyuni-İnqilabiyyun firqəsi tərəfindən bu günlərdə “Kəndçi və fəhlə” adında türk lisanında həftəlik bir qəzetə nəşr ediləcəkdir”. 19 yanvar tarixli 91-ci nömrədə isə Azərbaycan Sosialist-İnqilabçılar partiyası Müvəqqəti Komitəsinin sədri

Ruhulla Axundovun bir məktubu dərc edilmişdir. Ruhulla Axundov əvvəlki xəbəri təkzib edərək belə yazır: “...“Əkinçi və fəhlə” qəzetəsi Azərbaycan deyil, müsəlman deyil və sosialist deyil, Qafqaz və Kaspıyski “hökumətinin” erməni millətçilərinin təşəbbüsü və sərmayəsi ilə nəşr edilir”.

Bunların müqabilində milli maraqlarımıza xidmət edən nəşr orqanı “Azərbaycan” qəzetidir. Qəzet həm də düşmən mövqedəki bütün bu nəşrlərlə mübarizə aparmaq, onların millətimizə və dövlətimizə yönələn əsassız iddialarını susdurmaq kimi ağır bir yükü öz çiyinlərinə götürmüşdür. Təsadüfi deyil ki, “Azərbaycan” hər nömrəsində “düşmən cəbhədəki” mətbuatın çağırışlarına cavab vermək məcburiyyətində qalır.

Azərbaycan torpağının ən gözəl guşələrindən biri olan Qarabağı qana boyayan daşnak vəhşiliyi barədə xəbərlər də “Azərbaycan” qəzetinin demək olar ki, hər nömrəsində özünə yer tapır:

“Parlaman tərəfindən Qarabağa göndərilmiş olan heyət, başda Xosrov bəy Sultanov olmaq üzrə Bakıya övdət eylədi [qayıtdı]. Mümaileyh [adı çəkilen şəxs] Andranikin Qarabağda etdiyi məzaliməsi [zülmləri] barəsində qayət dəyərlı sənədlər gətirmişdir ki, bu günlərdə qəzetələrdə çap ediləcəkdir” (N 86, 13 yanvar).

“Qarabağdan təzəcə gəlmiş Parleman üzvü Məlik-Yeqanov Qarabağ əhvalı haqqında və Andranik hərəkatı barəsində müxtəsər məlumat vermişdir. Məlik-Yeqanov demişdir ki, hal-hazırda Qarabağda olan 46 mindən ziyadə müsəlman qaçqınları Bakıya gəlməkdədirlər. Onlara burada yer və iş vermək lazım gələcəkdir” (N 88, 15 yanvar).

Yenə qədim Azərbaycan yurdlarından Zəngəzur da erməni daşnaklarının vəhşiliyinə səhnə olmaqdadır. Zəngəzurdə dağıdılan, yandırılan, yer üzündən silinən Azərbaycan kəndlərinin sayı yüzlərlədir:

“Zəngəzurdan gələn mürəxxələrin... sözlərindən anlaşıldığı üzrə, Zəngəzurdə ermənilər tərəfindən dağıdılan və xarab edilən kəndlərin ədədi 119 parədir ki, bunların 40 mindən artıq olan əhalisi qırıldıqdan sonra, yerdə qalanları yer və yurdlarından qaçıb Qarabağın sair yerlərinə səpələnibdirlər. Bu qaçqınların halı o dərəcədə fəlakətli ki, yazılmaq-la qurtarmaz” (N 87, 14 yanvar)...

IV cildin diqqəti cəlb edən materiallarından biri “Türküstan heyəti-mürəxxəsesi ilə müsahibə” adlı yazıdır. Tarixi adı “Türküstan” olan, bugünkü adıyla “Orta Asiya” kimi tanıdığımız coğrafiyada yaşayan qardaş xalqların nümayəndə heyəti İstanbuldan öz yurdlarına qayıdarkən bir müddət Azərbaycanda dayanmış və “Azərbaycan” qəzetinə müsahibə vermişdir. Türküstan nüma-

yəndələri, Avropaya – Paris Konfransına yola düşən Azərbaycan nümayəndə heyətinin, onları da yaddan çıxarmamasını xahiş edir: “Bu gün hazırda və yeni paydar [bərqərar] olmuş hökumətlərin, dövlətlərin həpsinin gözü fəqət [yalnız] buradadır, fəqət [yalnız] buradan imdad istəyəcəklər. Sizin öhdənizə qardaşlıq haqqı olaraq, digər dövlətlər üçün də çalışmaq vəzifəsi düşəcəyi təbiidir... Güman edirəm ki, qardaşlıq xatirəsinə, türklük şərəfinə Azərbaycan kəndisi üçün çalışarkən, Avropa və yaxud başqa yerdə bizim Türküstanı da unutmaz” (N 80, 6 yanvar).

“Azərbaycan” qəzeti mədəniyyət və incəsənət materialları ilə də zəngindir. Qəzetdə teatr tamaşaları haqqında xəbərlər və yazılar mütəmadi yer alır. Cəfər Cabbarlının “Ölkəm” adlı məşhur şeiri ilk dəfə “Azərbaycan”ın səhifələrində “Gözəl ölkəm” adı ilə çap edilmişdir (N 92, 20 yanvar). Başqa bir nömrədə isə bir qrup Azərbaycan ziyalısının Maarif Nazirliyinə müraciət edərək ədəbi və ictimai-siyasi bir məcmuə çap etdirmək istədikləri xəbər verilir. Ziyalılardan müraciətini “təqdir ediləcək bir təşəbbüs” kimi qiymətləndirilən bu yazı güman ki, 1919-cu ilin mart ayında Bakıda nəşrə başlayan “Övraqi-nəfisə” adlı ədəbiyyat, mədəniyyət və incəsənət jurnalı haqqında mətbuatda ilk xəbərdir.

Xatırladaq ki, Cümhuriyyət dövrü “Azərbaycan” qəzetinin ADA Universitetinin layihəsi ilə nəşr edilən tam külliyyatı 20 cildə olacaq. Bundan öncə çapdan çıxan I cild 1918-ci ilin sentyabr-oktyabr aylarını, II cild 1918-ci ilin noyabr, III cild isə dekabr ayını əhatə edib.